

Vasile Sebastian Dâncu

POLITICALLY INCORRECT

Scenarii pentru o Românie posibilă

Ediția a III-a

Cluj-Napoca
2017

Cuprins

România blocată. Paradoxul societății fără însușiri	7
---	---

POLITICA

Războaiele pentru minte, inimă și... politică	23
O politică paralizată de frică	35
Politica psihedelică	41
Sfârșitul unei civilizații politice? Despre cum mor partidele	47
Proiectul de fericire națională și bălciul deșertăciunilor (Despre ideologizarea fericirii)	57
România - un caz de miopie strategică	67
Lungul drum al căutării consensului politic	79
Mutații politice, politica-mutație și războiul nesfârșit al politicienilor	109

STATUL

Statul român și inamicii săi	123
25 de ani. Ce nu s-a schimbat?	127
România peste 25 de ani.	
Dileme și ambiții pentru un scenariu noncatastrofic	133
O Românie invizibilă	143
Franzela exilului. Neînțelegerea și visul de a schimba România	149

SOCIETATEA

Cum moare Speranța?	159
Singurătatea Estului și tristețea păpușilor de cârpă	163
Zidul care cade, ziduri care cresc	167

Între Big Brother și Mad Max	173
America din ceruri și de pe pământ. Un refresh pentru american dream?	183
Ieșirea din neîncredere	189
Salvați România rurală	203
Religie, cotidianitate și politică în România	211

CULTURA

Lăsați școala în pace! Preliminarii la modernizarea școlii noastre	225
Arma culturală – nucleul unui soft power românesc	235
Obsesia imaginii frumoase și a brandului luminos	245
Țirania televiziunii	253
Insuportabila ușurățate a lumii kitsch. În apărarea piticilor de grădină	263
Mineriada și banalizarea răului	271
Republica ideilor singure	283
Când artiștii ies în stradă	289

NOI

Generația înfrântă a României	297
Aceste mașini minunate și sclavii lor imperfecti (Omul îmbunătățit și ideologiile tehnice)	309
Societatea lichidă și fuga spre casă	317
Cu regalitatea nu-ți poți face selfie	323
Minerii – copiii orfani ai comunismului	329
În căutarea dușmanului interior	341
România oamenilor singuri	349

România blocată. Paradoxul societății fără însușiri

Societatea românească este o societate greu de înțeles, chiar dacă ești de meserie cercetător în domeniul științelor sociale. Dacă te uiți la situația țării din perspectiva resurselor de toate felurile (naturale, umane, strategice), poți vedea o țară cu un statut de invidiat. Este membră a comunității europene și, pentru prima dată în istorie, se află într-o alianță care îi poate asigura sentimentul securității într-o zonă care a fost mereu tensionată și nesigură. Cifrele macroeconomice arată o creștere economică de top european, iar călătorul străin vede cu ochiul liber schimbarea majoră față de anii '90. Mediul social este puțin afectat de delincvențe sau tulburări de ordine publică. Mediul politic nu are îngrijorări din partea curentelor extremiste, încercările unor politicieni de a recrea curentul naționalist se lovesc de un curios refuz din partea maselor, dacă ne gândim la ceea ce se întâmplă în societățile din vecinătate.

Și totuși, România nu este o țară cu cetățeni fericiți, iar progresele sunt greoaie și nesigure. Oamenii se simt înstrăinați, părăsesc țara cu milioanele, două treimi dintre români consideră că țara merge într-o direcție greșită. În analogie cu o cunoscută lucrare a lui Musil¹ (*Omul fără însușiri*), aș putea spune că România pare „societatea fără însușiri”.

¹ Robert Musil, *Omul fără însușiri*, Vol. I-II, Polirom, Iași, 2008.

Personajul cunoscutului roman nu este individul fără calități, fără umanitate, în niciun caz. Lipsa însușirilor este generată de o suspendare voluntară a caracterului, ca un fel de proiect de viață. Ulrich nu este lipsit de însușiri, ba, din contră, își suspendă calitățile, uneori ca mecanism de apărare și alteori ca o formă de a se opune, de a protesta. Deși este dotat cu talent și inspirație, personajul refuză să-și valorifice însușirile, așteptând altceva de la viitor, ceva imprecis și încă neintuit, își conservă o stare de latență. Personajul devine un om posibil, poate mai puțin probabil, deoarece nici el nu știe ce așteaptă. El vorbește despre neputința de a ajunge la o concluzie în legătură cu lumea, și nu despre nehotărârile proprii sale persoane individuale. Apare o tulburătoare înstrăinare a sinelui de lume, dar o înstrăinare fără izolare, chiar o participare energică. Personalitatea lui este o personalitate impersonală. De fapt, el observă că experiențele se detașează de om, experiențe trăite, dar pe care nimeni nu și le asumă.

Societatea noastră pare a avea acest tip de impersonalitate, o înstrăinare de ea însăși, o neparticipare la propriul destin. Avem un potențial pe care nu-l actualizăm, nu-l scoatem la suprafață. Totul este posibil, se poate întâmpla, poate fi gândit, dar societatea nu se mobilizează pentru ca această virtualitate să devină fapt. Astfel că putem vorbi despre o Românie absentă, o Românie probabilă. Ai senzația că românii se uită la propria viață ca la o piesă de teatru pe care ei înșiși o consideră proastă. Dar, ca și personajul lui Musil, societatea noastră pare incapabilă a se dezvolta, refuză acțiunea pentru schimbare, trăiește un fel de scindare internă, poate din teama de a ieși din nefericirea pe care o confundă cu normalitatea. Ulrich își ia un fel de concediu de la viață, iar societatea noastră parcă nu are

energia de a propune scopuri sau proiecte, de a trăi cu anticipație.

Au trecut aproape douăzeci și șapte de ani de la drama din decembrie 1989. Atunci când societatea noastră nu a găsit altă cale decât să ucidă peste 2.000 de oameni într-un eveniment ciudat care s-a numit revoluție sau chiar învălmășeală. Privind în trecut, nici azi nu am găsit distanțarea suficientă pentru a căuta adevărul a celor întâmplate, nu pentru a pedepsi, ci poate pentru a învăța o lecție pentru viitor dintr-un trecut ciudat. A trecut și un an de la drama de la clubul Colectiv, acolo unde au murit 64 de tineri și alte zeci au rămas mutilați și traumatizați pentru întreaga viață. Însă nici în acest caz nu am reușit să facem mare lucru, ne-am concentrat ..numai asupra victimelor.

Greutatea de a pune un diagnostic corect, precis și definit este destul de mare. Nu pentru că nu am putea găsi, dar orice demonstrezi, orice afirmi rămâne fără efect. Totul durează câteva zile, ca orice minune în România – adică trei zile –, apoi revenim la băltirea noastră. Se lansează proiecte minunate, uneori cu mare tam-tam, dar după o vreme, totul este ucis și societatea se întoarce la o stare inițială. Niciun câștig nu este definitiv, se dezvoltă domenii, dar restul corpului social rămâne într-o mare inerție. Este ca și cum nimeni nu ar fi interesat de nimic altceva decât de propriul său eu, fără puțința de a adera la un minim proiect colectiv. O mutație identitară fundamentală pare că a reușit să afecteze identitatea colectivă. Apare o demisie de la obligațiile colective, o căutare continuă a autonomiei, dar fără a renunța la cererile față de colectivitate. Ieșirea individului de sub autoritatea colectivă și multiplele cauze care-l împing spre izolare (vorbit despre ele în această carte) și spre forme de socialitate fragmentare și parțiale. Se vede tot mai

mult la generațiile tinere o dezangajare a indivizilor. Legătura socială poate fi mai degrabă fragmentară și mai puțin necesară sau resimțită ca necesară. Trăim într-o **etapă a disjuncției**, a legăturii facultative cu altul, relațiile sunt întâmplătoare și de scurtă durată, fără angajament (prietenii de pe rețelele de socializare sunt un simulacru al relației sau legătura cu eroii din serialele de televiziune²). Identitatea individului se poate falsifica virtual, iar prezența altuia poate fi pusă în paranteze. Exigența este conectarea la societate, nu legătura sau relația. David Le Breton³ numește asta *zgomot alb* (*blancheur*), o stare de absență a sinelui, o saturație, un prea-plin în căutarea identității prin raportare la ceilalți și la organismul social. Își păstrează spațiul *blank* (în sensul memoriei neatinse a unui CD), un fel de psihoză albă⁴, o cădere generată de sentimentul că nu poate schimba lucrurile și nici acționa consistent asupra propriului destin. Starea de indiferență domină viața sa pentru că are sentimentul că această lume îi scapă printre degete. Apare un fel de voință de a trăi o experiență neutră, fără a miza pe recunoaștere socială. A trăi un fel de ***destin de umbră***.

De fapt, o parte a populației poate chiar aspira spre invizibilitate, dar această stare oricum se întâmplă, ca rezultat al indiferenței care crește tot mai mult ca stare de retragere și non-raport social. Uneori, cohorte întregi de subiecți pe care îi cercetăm sociologic nu se pronunță asupra unor chestiuni importante și nu pentru că nu înțeleg sau le este frică de ceva, pur și simplu recunosc că nu s-au gândit la respectiva problemă, chiar dacă pare un lucru fundamental pentru societate. O mare parte din societate devine tot

2 Robert Musil, *op. cit.*, Vol. II, p. 84.

3 David Le Breton, *L'adieu au corps*, Métailié, Paris, 1999, p. 44.

4 David Le Breton, *Disparaître de soi*, Métailié, Paris, 2015.

mai mult o parte absentă și, de cele mai multe ori, vedem acest lucru la populația foarte tânără, segmentul 18-35 de ani.

Am vrut să pun întreg demersul acestui volum sub semnul operei lui Musil *Omul fără calitate*, un fel de tratare a absenței sociale. Voi face însă această tratare probabil într-o lucrare viitoare, când voi aduna mai multe cercetări și mai multă experiență în domeniul cercetării sociologice a absenței, indiferenței și dezangajării sociale sau, cum numeau teologii creștini acest comportament, un fel de *akedia*.

Pentru teologii creștini, *akedia* este boala sufletească cea mai grea și cel mai mare pericol pentru creștini, călugări, pentru preoți și ceilalți oameni care fac asceză extramundană⁵. Cuvânt greu de tradus, dar care cuprinde părți din lăncezeală, amorțeală, lehamite, silă și urât, *akedia* este o boală a sufletului în care mintea nu se poate opri la un lucru, ci hoinărește oarbă peste lucruri, oameni și idei. Cum scriau Sfinții Părinți, *akedia* îl împinge pe om spre întâlnirea cu ceilalți, într-o fugă de sine, dar este o întâlnire stearpă, deșartă și fără de rost.

Ne confruntăm cu un fel de *oblomovism social* descris cu mai mare expresivitate de scriitori ca Goncharov⁶ sau Georges Perec⁷, o indiferență care transformă tot mai mulți actori sociali în spectatori indiferenți ai acestei lumi.

După Colectiv – o nouă ordine?

Ca și Revoluția, evenimentele tragice de la Colectiv au creat cererea socială pentru o nouă ordine, pe baza imperativului unei *tabula rasa*. Pentru asta, exponenții

5 André Green, Jean-Luc Donnet, *L'Enfant de ça*, Les Editions de Minuit, Paris, 1973.

6 I.A. Goncharov, *Oblomov*, Editura Allfa, București, 2014.

7 Georges Perec, *Un homme qui dort* (collection Les Lettres nouvelles), Denoël, Paris, 1967.

puterii au plasat cauza principală a răului în corupție, având în vedere puternicul instrument legitimat social care este Direcția Națională Anticorupție (DNA), cu sloganul „*Corupția ucide!*”. Ca și după comunism, s-a iterat nevoia unei societăți integrale, cum este descrisă de Hannah Arendt⁸, o societate care să refacă legătura cu corpul social nediferențiat. Tot poporul, în afara unei mici pături de corupți, este corect și vrea binele, frumosul și dreptatea. Așa se naște o politică ce are ambiția de a reprezenta pe toată lumea, or acest tip de politică este o politică imposibilă. Politica este născută tocmai din fracturi și diferențe, ea reprezintă, de fapt, instituționalizarea conflictelor de clasă sau de structură, în niciun caz nu poate fi totală (devenind totalitară). Dar societatea a fost acum mai puțin pregătită chiar decât era în 1990 pentru a interioriza această iluzie frumoasă, dar periculoasă. Apare utopia unei **societăți integrale**⁹ care depășește toate antinomiile și diferențele, pluralitățile de interese sau definițiile și reprezentările diferite asupra societății. Apare utopia unei societăți integrale unde conducerea nu mai este controlată din afară, apare de fapt immanent, dintr-o compatibilitate cu bunul-simț al masei. Facebook și celelalte rețele dau sentimentul conexiunii la o nouă putere, puterea maselor. Corpul social este foarte bine simbolizat sau întrupat pe Facebook, pentru că poate da chiar răspunsuri, trăire instantanee, deci acțiune colectivă.

„*Să ne luăm țara înapoi*” devine o deviză romantică ce excede zona alegerilor, este mai mult un strigăt pentru refacerea tuturor regulilor. În plus, apare o schimbare importantă: politica nu mai promite nimic.

⁸ Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, ediția a III-a, Humanitas, București, 2014.

⁹ Cédric Lagandré, *La société intégrale*, Climats, un département des éditions Flammarion, Paris, 2009.

Nu se mai simte obligată. Doar principii și discuția despre valori, o discuție vagă, fără garanții prea multe. Noii politicieni, venind mulți dinspre societatea civilă, vor un alt fel de legitimare decât cel tradițional și o altă legătură cu masele. O *democrație wirelles*, unde votul nu mai este chiar atât de important sau, cel puțin, nu i se mai acordă nicio importanță reprezentării în urma votului, importante sunt contestarea, lupta împotriva sistemului și victoria de etapă.

Individualismul democrație

Trăim în tot mai mare măsură în ceea ce sociologii etichetează ca fiind un individualism de tip nou¹⁰, poate o realizare târzie a perceptului iluminist, eliberarea reală a omului de prejudecăți și credințe legate de emanciparea de sub formele de autoritate consacrate, câștigarea, de fapt, a unei reale autonomii personale. Diferența față de individualismul tradițional ar fi aceea că se adaugă dimensiunii de emancipare, o dimensiune nouă, o derobare socială, o izolare de semeni, o adevărată dorință de dezafilieră.

Lipovetsky¹¹ observase încă din anii 90 o dezafilieră politică și civică, precum și forme accentuate de narcisism, iar Castoriadis¹² sublinia criza proceselor de reprezentare și autoreprezentare, generând tulburări identitare, mai ales un relativism cultural care rescrie procesele identificatorii prin slăbirea etnocentrismelor și idealizarea unor culturi străine. Noul individualism se reliefează mai bine printr-un tot mai important loc oferit emoțiilor în viața personală, dar mai ales publică. Televiziunea mai ales, cinematografia, dar și alte forme de media creează mulțimi sentimentale, legate de

10 Jean-Pierre Le Goff, *Malaise dans la démocratie*, Editions Stock, Paris, 2016.

11 Gilles Lipovetsky, *L'ère du vide*, Gallimard, Paris, 1983.

12 Cornelius Castoriadis, *L'Institution imaginaire de la société*, Seuil, Paris, 1975.

emoții și, mai ales, egalitatea contopirii sentimentale în teme sau subiecte. Mulțimile sentimentale se organizează în jurul unor teme sau în jurul unor televiziuni și devin astfel zone care sunt persuadate politic sau chiar comercial prin aceste tipuri noi de semnale, emoționale, mai mult decât raționale, care pun semnul de continuitate direct în om și lume și neagă astfel multiplele medieri societale. De aici o cursă infernală în căutarea performanței absolute, bazate pe propria personalitate, iar lipsa succesului continuu deteriorează raportul armonios cu Sinele, dar și cu Altul, deci cu Ceilalți. Apare nevoia unui activism social și a unui soi de militantism de identificare, facilitate cu precădere de rețelele sociale, dar care devin un fel de autovictimizare și luptă împotriva structurilor sociale de toate felurile care sunt percepute ca dominatoare sau abuzive.

Noul individualism este tot mai dependent de noile media, cele care permit contactul direct, instantaneitatea, indivizii sunt mereu stimulați să ia contact direct, să reacționeze în timp real, să aprobe sau să dezaprobe, să decidă lucruri importante. O democrație participativă creează fluxuri continue de idei amestecate cu emoții și sentimente, creează o bulă narcisico-mediatică, cum spune J.P. Le Goff, dar și o presă de opinie agresivă, unde demersul este bazat nu pe date sau demers rațional, ci pe alte criterii. Apare *jurnalismul-cool*, însoțit de mii de adulatori cu care interacționează pe Facebook, specialist în toate domeniile, justițiar absolut și militant radical pentru orice cauză care poate crea spectacol mediat și adeziuni emoționale. Nici politica nu poate scăpa acestei tendințe tot mai puternice, tendința care pornește din desacralizarea statului, dar și din negarea aspectelor de interes comun, în serviciul

apărării unor „victime” reale sau inventate, practicând indignarea ca tip personal de angajament, împotriva unui cinism demonstrat sau nu al structurilor sau al statului. Politicienii unor cauze devin *politicienii-cool*, ei caută autenticitatea cu orice preț, proximitatea compasională cu publicuri considerate drept victime, se extrag din interiorul comportamentelor politice legitimate tradițional (renunță la gărzi de corp, la locul în prezidii sau la discursuri formale), în loc punând o teatologie a proximității emoționale, a simplității și a unei autenticități jucate.

De fapt, analiza la rece a rezultatelor acestor politicieni arată grave deficiențe, lipsa de orientare strategică sau a unor politici aplicate, majoritatea acțiunilor lor fiind un fel de zapping emoțional, în căutarea ocaziilor de a urca pe micile sau marile valuri de emoție colectivă. Dincolo de încercări și experimente, dincolo de efuziuni colective, societatea noastră rămâne o societate blocată.

Singularismul

Călătorind pe o autostradă de la New York spre Long Island am avut sentimentul fizic al singularității. Pe o autostradă cu 5 sau 6 benzi, toate ocupate, călătoream pe banda de mijloc, în viteză, doar câteva mașini. Celelalte mergeau în coloane, la jumătatea vitezei, chiar dacă nimeni nu claxona, nu se enerva. Banda de mijloc era specială pentru mașinile care au cel puțin doi pasageri, făcută cu scopul de a încuraja oamenii să se grupeze. Când m-am uitat la șirurile de mașini de pe celelalte benzi, pe lângă care treceam, am rămas înmărmurit. În toată acea mulțime de mașini, era doar un singur om, cel de la volan. Foarte puțini erau tentați să se folosească de facilitatea unei benzi speciale, cei mulți, dintre cei de pe celelalte benzi, călătoreau